

Камінська Т.М.

Kaminska T.M.

**УМОВИ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В
ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я**

**FACTORS OF INTERNATIONAL BUSINESS DEVELOPMENT IN
HEALTH CARE**

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
професор кафедри економічної теорії,
м. Харків, Україна*

Тривалий час наукова література розглядала охорону здоров'я у національному, а не міжнародному вимірі. Проте розвиток глобалізації та постіндустріальної економіки, реструктуризація світової торгівлі на користь послуг змусили подивитися на цей вид соціально-економічної діяльності інакше. По-перше, охорона здоров'я є одним із стовпів Індексу глобальної конкурентоспроможності, тому не обмежується виключно внутрішнім для країни значенням. По-друге, розвивається міжнародна конкуренція в цій сфері за умови, які дозволяють компанії або країні надавати медичні послуги за нижчою ціною чи більшою якістю для споживачів; генерувати або більший обіг цих послуг, ніж це роблять конкуренти, або взагалі унікальні ніші, яких немає у світі.

Важливо, що експорт цих послуг означає їхнє надання безпосередньо на території самої країни. Послуги не мають речової субстанції, не підлягають зберіганню й транспортуванню. Їх просто неможливо переміщувати між країнами як

товар. Для національних економік, де спостерігається значна офшоризація бізнесу, зокрема України, це дуже важливо, бо формуються природні обмеження для відтоку капіталу. Крім того, територіальність надання послуг покращує, за мультиплікатором інвестицій, валовий регіональний продукт і зайнятість, створює локальні цільові ринки, додаткові надходження до них, сприяє конкуренції між ними. Особливу вагу ця екстерналія набуває за умови децентралізації економіки України, яка зараз відбувається, та покращення локального менеджменту.

Визначально обмежена міжнародна пропозиція медичних і рекреаційних послуг через їх низьку мобільність є перешкодою для експорту. Зазвичай вони мають локальний характер. Проте наявність рідких, унікальних лікувальних природних та професійних ресурсів, яких не вистачає в інших країнах, може слугувати стимулом для нерезидентів скористатися ними. Пошук, формування і надання ексклюзивних медичних і реабілітаційних послуг є першою умовою розвитку міжнародного бізнесу в охороні здоров'я. Недарма останні 15 років найбільш привабливими є медичні послуги екзотичного характеру, що надають Індія, Сінгапур, Малайзія, Таїланд та інші азійські країни. Нетрадиційна медицина, яка використовує особливості клімату і місцевості, стимулює розвиток міжнародного бізнесу в охороні здоров'я.

Україна теж має багатий природний потенціал. Азово-Чорноморський регіон багатий на лікувальні торфові і мулові грязі, Дніпровсько-Дністровський і Карпатський регіон – відповідно на радонові і мінеральні води різного хімічного складу. Українські медичні заклади мають багаторічний досвід ефективного лікування та реабілітації пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, гінекології, органів травлення, легенів тощо. Загалом в Україні у 2017 р. діяли 1641 санаторно-курортних та оздоровчих закладів (226 тис. ліжок), які відвідали 1526 тис. людей [1]. Лікувальний потенціал доповнюється «зеленим» туризмом, особливо у Карпатському регіоні, який розташований на перехресті Західної і Східної Європи. Його привабливість підвищують не тільки вигідне географічне положення, але й будівництво невеликих і недорогих кемпінгів, міні-готелів, пансіонатів. В Україні налічується понад 6700 природно-заповідних територій, у тому числі 20 природних заповідників, 11 національних природних парків. Ступінь пейзажного різноманіття і вигідне географічне положення є потенційною умовою розвитку міжнародного бізнесу в охороні здоров'я в Україні.

Другою умовою конкурентоспроможності медичних і рекреаційних послуг є їх поєднання з компліментарними послугами туризму. Разом вони посилюють корисний ефект для пацієнтів: вони додають до лікування яскраві враження від відвідин нової країни. Конкурентні переваги таких медичних і рекреаційних послуг охоплюють не тільки ціну, гідну якість та диференціацію послуг, невеликі черги або їх відсутність, але й ступінь пейзажного різноманіття і комфортності клімату країни, що залучає медичних туристів, транспортну доступність, можливість пізнати історію країни, її пам'ятники архітектури, народні звичаї. До того ж, витрати на створення одного робочого місця в інфраструктурі туризму в рази менші, ніж у промисловості.

Головним фактором розвитку міжнародного бізнесу в охороні здоров'я є різниця у витратах виробництва та вартості лікування. Справа у тому, що в розвинених країнах вона стрімко зростає. Особливо цей тренд характерний для США. Так, за даними ОЕСР, за період з 1980 по 2017 роки частка витрат на охорону здоров'я

США у ВВП зросла майже у 2 рази (з 8,75 до 17,1 %) [2]. Які чинники цього тренду? Це, по-перше, впровадження вартісних новітніх медичних технологій і мода на нові види обстеження і лікування. Крім того, велику роль відіграє старіння населення, поява нових захворювань, зокрема геронтологічного характеру, зростання витрат на розробку нових ліків. Причому старіння населення характерне не тільки для розвинених країн. За даними ООН, очікувана тривалість життя населення земної кулі загалом збільшилася у 1990-2016 рр. на 7 років [3]. Загальновідомим фактом є також монополістична поведінка фармацевтичних ТНК та агресивний маркетинг цих компаній, який «накручує» ціни. Живильним середовищем для зростання витрат є асиметрія інформації про якість медичних послуг для пацієнтів – яскрава специфічна риса ринку медичних послуг. Вона дозволяє лікарям не виправдано збільшувати їх кількість і відповідно вартість лікування, яка стає перешкодою і для пацієнтів, і для їхніх роботодавців, і соціальних фондів та компаній.

Навіть державний сектор медицини у США та обов'язкове медичне страхування у європейських країнах не зупиняють медичних туристів. По-перше, уряд США покриває не повний обсяг витрат пацієнтів і залишає франшизу (як, втім, і приватні страхові компанії). По-друге, отримання страхування часто обтяжене бюрократією і тяганиною. Насправді, бюрократія зумовлена ретельністю і повільністю затвердження нових ліків і методів лікування Управлінням харчових продуктів і ліків США (U.S. Food and Drugs Administration). До речі, це дуже дорогий процес для фармацевтичних компаній, який теж підвищує вартість лікування. Усі ці чинники переключають попит громадян США на зарубіжне лікування.

У європейському регіоні ще одним фактором привабливості медичних послуг за кордоном є величезні черги у лікарнях. Справа у тому, що на відміну від вільного ринку, де рівноважні ціни формуються на основі рівності попиту і пропозиції, на європейському медичному ринку верхню межу цін на медичні послуги зазвичай встановлює держава. Особливо це стосується Скандинавських країн. Таким чином уряди здійснюють раціонування, ранжування медичних послуг, стримування суспільних витрат на охорону здоров'я, забезпечення конституційного принципу рівного доступу до неї усіх громадян. Тому платоспроможні пацієнти, які знаходять місце лікування хронічної хвороби без листів очікування і дешевше, ніж у власних країнах у приватному секторі, віддають перевагу цим країнам.

За кордон їдуть також із метою протидії витоку конфіденційної інформації, особливо публічні жінки. Якість життя та бажання довше залишатися молодими стимулюють попит багатьох людей на косметологічні процедури, пластичну хірургію, стоматологічні та офтальмологічні послуги. Дуже затребуваними для жінок є програми зниження ваги, коригування обличчя і фігури. Зовнішній вид багатой жінки перетворюється на статтю витрат, яка подібна до витрат на відпочинок або дорогоцінності. Зростає попит на лікування безпліддя, затребувані також послуги з пологів. До цього слід додати етичну складову медичної практики: пацієнта приваблюють такі нюанси, як підвищена увага лікарів, їх персональна відповідальність докладні клінічні аналізи.

Розвиток ІТ-технологій є ще одним фактором розвитку міжнародного бізнесу в охороні здоров'я. Він сприяє мінімізації асиметрії інформації про якість лікування, яка є дуже гострою проблемою на ринку медичних послуг у розвинених країнах. Крім того, за on-line допомогою пацієнти можуть оцінити свою платоспроможність і обрати оптимальний варіант медичної подорожі. Якщо у 1990 р. не

було жодної згадки про можливе лікування за кордоном, то у 2018 р. пошук в Інтернеті дає результати понад 10 млн. Тобто зараз пацієнти отримали кращий доступ до знань та інформації. І, безумовно, вагомим фактором розвитку міжнародного бізнесу в охороні здоров'я є сучасний повітряний транспорт, реактивна авіація.

Для українських гравців на цьому ринку, які мають абсолютні та відносні конкурентні переваги медичних послуг, відкриваються перспективи. Вони пов'язані з найнижчою відносною ціною медичної праці на європейському континенті за умови належної якості. Деякі з медичних туристів хочуть також економити на зайвому комфорті, який на батьківщині може бути значно дорожчим. На конкурентні переваги наших послуг впливає менш жорстке регулювання медицини з боку законодавства і страхових компаній.

Ось чому зростає попит на екстракорпоральне запліднення, стоматологію, зокрема косметологічну та імплантаційну, а також на авторську стоматологію, усі види стоматологічної реабілітації, лікування у поєднанні з медикаментозним сном. Є міжнародний попит на офтальмологічне лікування, дитячу кардіохірургію, МРТ-діагностику, естетичну медицину і косметологію, пластичну хірургію України. Зазвичай попит висувають іноземці-емігранти, з українських діаспор Канади і США та громадяни близького зарубіжжя. Зростає зацікавленість пацієнтів із дальнього зарубіжжя на унікальне лікування стовбуровими клітинами.

Стрімко розвивається інфраструктура медичного туризму в Україні – це маркетингові служби, провайдерські компанії або сервісні відділи, орієнтовані на іноземного пацієнта. Лікувальні установи теж починають удосконалювати сервіс і розробляти прозору маркетингову модель залучення іноземних пацієнтів. Децентралізація та автономізація медичних закладів, перетворення їх на некомерційні підприємства є сприятливою умовою для такої стратегії. З кожним роком прибутковість в'їзного медичного туризму в Україні зростає, тобто приватні інвестиції в охорону здоров'я збільшуються і компенсують недостатній обсяг державного фінансування галузі.

Але треба прискорити доступ до територій надання послуг за допомогою розвиненого транспорту та системи комунікацій. В Україні ринок авіаперевезень все ще є дуже монополізованим, наслідком чого є завищені ціни на польоти. Стан багатьох автомобільних доріг є жахливим і становить загрозу для виникнення аварійних ситуацій. Чинниками, що протидіють стрімкому розвитку міжнародного медичного бізнесу в Україні, є також відсутність міжнародних стандартів лікування та захисту прав пацієнтів, застарілий менеджмент і сервіс, політична нестабільність і військові дії на Сході країни, проблеми з відкриттям віз у пацієнтів з багатьох країн.

Література: 1. Державна служба статистики України. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.03.2019). 2. OECD Health Data. Health expenditure indicators. URL: <http://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm> (Last accessed: 26.03.2019). 3. Human Development Indices and Indicators 2018. Statistical Update. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf (Last accessed: 09.03.2019).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

**СУЧАСНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО
БІЗНЕСУ**

МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(16 квітня 2019 року)

Харків 2019

УДК 339.9(063)

C91

Затверджено до друку рішенням вченої ради факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол 12 № від 21.03.2019 р.).

Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ МОН України (Посвідчення № 625 від 18 грудня 2018 р.).

C91. Сучасні перетворення міжнародного бізнесу. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 квітня 2019 року) / За заг. ред. Архієреєва С.І., Дерід І.О., Сідорова В.І. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2019. – 179 с.

ISBN 978-966-285-568-5

Матеріали статей подаються в авторській редакції мовою оригіналу.
Відповідальність за достовірність інформації, коректність математичних викладок та точність наведених фактів несуть автори.
Редакція може не поділяти точку зору авторів на викладену проблему.
Посилання на матеріали збірника обов'язкові.

Матеріали містять теоретико-методологічний і структурно-функціональний аналіз поняття міжнародний бізнес та розкривають сутність та специфіку сучасних перетворень міжнародного бізнесу. Досліджуються: сучасний етап розвитку міжнародного бізнесу; глобалізаційні перетворення міжнародного бізнесу; перетворення зовнішнього середовища міжнародного бізнесу; національні чинники перетворень міжнародного бізнесу; галузеві перетворення міжнародного бізнесу; інституційні трансформації національних економік у відповідь на тенденції світового господарства.

Для наукових співробітників, педагогів, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться дослідженням проблем міжнародного бізнесу.

УДК 339.9(063)

ISBN 978-966-285-568-5

©Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, 2019
©Колектив авторів, 2019